

УДК 338.482:316:338.48-2-056.26(4+477)

Д. А. ЛЮТА

аспірант

Запорізький національний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті проаналізовано стан і сутність соціального туризму в Україні та за кордоном. Детально розглянуто категорії осіб, що мають переважне право на пільги соціального туризму. Розкрито значення трьох основних принципів, на які спирається соціальний туризм.

Ключові слова: соціальний туризм, принципи соціального туризму, категорії соціального туризму.

Вся туристична діяльність завжди мала комерційний характер і здійснювалася з метою отримання прибутку. Сфера туризму, як і будь-яка інша галузь економіки, повинна мати прибуток як головне джерело засобів для розвитку й розширення виробництва. Прибуток є одним із найважливіших показників роботи туристичного підприємства. Намагаючись примножити свій дохід, туристичні підприємства шукають оптимальне співвідношення між витратами та ціною туристичного продукту. Товари й послуги, які вони пропонують, розраховані переважно на осіб з високим і середнім рівнями достатку. Тому тривалий час послуги туризму залишалися недосяжними для більшості людей. Контингент споживачів особливо зменшувався у періоди економічних спадів, що супроводжувалися зростанням кількості безробітних і падінням реальних прибутків. Саме тому постала гостра необхідність у такому виді туризму, як соціальний туризм.

Теорія соціального туризму спирається на три основні принципи:

- 1) забезпечення відпочинку всім членам суспільства шляхом широкого залучення до сфери туризму людей із низькими прибутками;
- 2) туризму малозабезпечених;
- 3) активна участь урядових, регіональних, громадських і комерційних структур у його розвитку.

Метою статті є аналіз розвитку та сутності соціального туризму та специфіка його роботи в Україні та за кордоном.

Проблему соціального туризму розглянуто у працях таких учених, як Є. О. Алілуйко, М. Борушак, В. С. Горський, А. М. Єрмоленко, І. В. Зоріна, В. О. Квартальнова, М. М. Кисельов, О. А. Кручек, Я. В. Любимий, В. В. Лях, В. А. Малахов, В. С. Пазенок, М. В. Попович, С. Ф. Соляник, В. Г. Табачковський, Т. І. Ткаченко, В. К. Федорченко, В. В. Худо, Л. М. Шульгіна та ін.

Отже, туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [1].

Соціальний туризм передбачає туризм, який здійснюється повністю або частково за рахунок коштів держави, її суб'єктів і муніципальних закладів, а також засобів юридичних осіб та індивідуальних підприємців.

До соціального туризму, зокрема, відносяться:

- дитячо-юнацький туризм;
- сімейний туризм;
- туризм літніх людей, інвалідів та ветеранів;
- туризм військовослужбовців;
- самодіяльний туризм;
- туризм осіб, постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС;
- лікувально-оздоровчий туризм [2].

Держава, її суб'єкти та муніципальні заклади можуть передбачати в своїх бюджетах відповідний рівень субсидій для компенсації витрат суб'єктів туристичної індустрії, пов'язаних з установленими пільгами та перевагами соціальних туристів у оплаті вартості послуг, які їм надають. Порядок та умови виділення бюджетних коштів визначає бюджетне законодавство країни.

Державне та муніципальне майно може передаватися в оренду або безкоштовне користування некомерційним організаціям, а також суб'єктам малого підприємництва в цілях розвитку самодіяльного та соціального туризму на територіях муніципальних закладів, у тому числі для підтримування в належному стані інфраструктури туристських і екскурсійних маршрутів, засобів розміщення туристів, а також об'єктів туристичного показу.

Оскільки організаціями соціального туризму витяг прибутку як мета не ставиться, а загальна тенденція в розвитку міжнародного туризму спрямована на надання туристських послуг все більш високої якості, установи соціального туризму стикаються останнім часом зі значними труднощами, які включають явища різного порядку:

- проблеми створення нової або адаптації до сучасних вимог існуючої матеріальної бази соціального туризму;
- відсутність належної законодавчої та нормативної бази;
- інформаційні та психологічні проблеми відпочиваючих у системі соціального туризму;
- підвищені стандарти якості обслуговування соціального туризму;
- форми надання матеріальної допомоги клієнтам соціального туризму й ряд інших проблем [3].

Наприклад, у країнах Європейського союзу соціальний туризм асоціюється з клієнтами, які мають малі прибутки й тому не користуються високоякісними туристичними послугами. Ця категорія громадян потребує пільги соціального характеру. До неї входять насамперед багатодітні сім'ї, діти-сироти, вихованці дитячих будинків і шкіл-інтернатів, учнівська та працююча молодь, пенсіонери, інваліди та малозабезпечені громадяни [3].

Забезпечення доступності туристського відпочинку для всіх, у тому числі багатодітних родин, молоді і літніх осіб, вимагає розробки і здійснення конкретних заходів, а саме визначення соціальної туристської політики держави, прийняття власних законодавчих і нормативних актів, створення соціальної інфраструктури, забезпечення систем і механізмів підтримки малозабезпечених верств населення, підготовка працівників системи соціального туризму, у тому числі його організаторів, інформаційна робота тощо. Сотні мільйонів людей у світі подорожують завдяки соціальному туризму. Належність до організацій соціального туризму повинна підтверджуватися умовами, зокрема:

- запропоновані види діяльності націлені на спільне вирішення соціальних, просвітницьких і культурних завдань, що сприяють повазі й розвитку людини;
- чітко визначено цільову клієнтуру, при цьому відсутня будь-яка дискримінація за расовими, культурними, релігійними, політичними, філософськими або соціальними ознаками;
- невід’ємним елементом пропонованого турпродукту є додана вартість неекономічного характеру;
- чітко вказано прагнення забезпечити гармонійну інтеграцію соціального туризму в місцеве середовище;
- вид діяльності й ціна турпродукту соціального туризму зазначено в конкретних документах. Ціни відповідають заявленим соціальним цілям. Прибуток повністю або частково реінвестується у покращення якості туристських послуг, пропонованих громадськості;
- управління кадрами відповідає вимогам соціального законодавства й націлене на забезпечення задоволеності роботою й постійне підвищення кваліфікації кадрів [3].

Водночас, туризм може відігравати у суспільстві не тільки позитивну, а й негативну роль. Зокрема, можливі сприяння взаємному порозумінню між народами, культурне збагачення, основа для економічного розвитку регіону; разом з тим розвиток туризму може завдавати шкоди регіону – “розбавляти” своєрідну національну культуру, негативно впливати на традиційні норми та цінності тощо. У зв’язку з цим дуже важливо дотримуватися балансу між кількістю туристів та їх дозволеною нормою, а також зважати на тип туристів, притаманний для кожного регіону.

Держава здійснює необхідні заходи щодо підтримки та розвитку туризму. А також виділяє категорії осіб, що мають переважне право на пільги соціального туризму, які наведено в табл. 1 [3].

Перелік та категорії туристів, які потребують соціального захисту (соціальні туристи), а також додаткові способи їх підтримки визначено нормативно-правовими актами та суб’єктами законодавства країни, а також органами місцевого самоврядування.

Таблиця 1

**Категорії осіб, що мають переважне право
на пільги соціального туризму**

<i>Категорії споживачів</i>	<i>Тип закладів розміщення</i>	<i>Час перебування</i>
Діти з багатодітних сімей, учнівська молодь	Табори праці і відпочинку, турбази, будинки відпочинку, санаторії	Студентські канікули, відпустки
Незаможні верстви населення	Турбази, будинки відпочинку, санаторії	Міжсезоння, не сезон
Пенсіонери	Турбази, будинки відпочинку, санаторії	Міжсезоння, не сезон
Інваліди	Турбази, будинки відпочинку, санаторії	Міжсезоння, не сезон

Соціальний туризм розуміється як галузь туристичного ринку, де споживачі отримують субсидії з коштів, виділених на соціальні потреби державою, або інших джерел покриття, з метою створення умов для подорожей чи відпочинку школярам, пенсіонерам, ветеранам та інвалідам, працюючій та учнівській молоді з малозабезпечених сімей, тобто громадянам, яким державні або інші організації надають соціальну допомогу. Отже, головна проблема соціального туризму полягає в пошуку джерел його фінансування. Можна припустити, що за відсутності законодавчої бази, належних правових норм, кадрових і фінансових документів соціальний туризм може перетворитися на місце годівлі для несумлінних осіб.

Незважаючи на це, закріпити свої позиції соціальний туризм може тільки при наявності продуманої соціальної політики в галузі туризму на національному, регіональному й міжнародному рівнях.

Щодо форм надання матеріальної підтримки особам, які користуються послугами соціального туризму, то однією з таких є – відпускні чеки, які можна використовувати при купівлі турпродукту. У деяких країнах Європи вони доволі розповсюджені. Наприклад, системою відпускних чеків у Швейцарії займається Швейцарська каса подорожей, а у Франції – Французька національна асоціація відпускних чеків.

Відзначимо, що в таких високорозвинутих країнах, як Німеччина та Сполучені Штати Америки, соціальний туризм як вид безкоштовного туризму відсутній. У такому випадку можна згадати одне з положень Гаазької декларації (1989 р.), у якому проголошено: “Держави не можуть витратити на туризм більше того, що вони сподіваються від нього отримати” [4]. Виходячи з цього, слід зазначити, що головною проблемою соціального туризму є пошук джерел його фінансування.

Висновки. Отже, акцентовано увагу на специфіку організації та роботи соціального туризму для категорії осіб, що мають переважне право на пільги соціального туризму.

Досвід організації та проведення соціального туризму необхідно пропагувати серед професіоналів туристичного бізнесу, залучаючи у цей процес якомога більшу кількість фахівців зі сфери туризму і сервісних послуг.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в активному пошуку джерел фінансування соціального туризму України. А при наявності потрібних джерел фінансування – створення добре контрольованої та справедливої системи розподілу фінансів між категоріями осіб, які потребують цього найбільше.

Список використаної літератури

1. Про туризм : Закон України за станом на 18 листопада 2003 р. // Верховна Рада України. – Київ : Парлам. вид-во, 2004. – 47 с.
2. Можаяева Н. Г. Туризм : підручник для студ. сер. проф. закл. / Н. Г. Можаяева, О. В. Богинська. – Москва : Гардаріки, 2007. – 270 с.
3. Сенін В. С. Організація міжнародного туризму : підручник / В. С. Сенін. – Москва : Фінанси і статистика, 2003. – 400 с.
4. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму станом на 14 квітня 1989 р. / Міжнародний туризм і право. – Москва : НІМП, 1999. – 241 с.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2015.

Лютая Д. А. Социальный туризм как одна из важнейших сфер туризма в Украине и за рубежом

В статье проанализировано состояние и сущность социального туризма в Украине и за рубежом. Детально рассмотрены категории лиц, имеющих предпочтительное право на льготы социального туризма. Раскрыто значение трех основных принципов, на которые опирается социальный туризм.

Ключевые слова: *социальный туризм, принципы социального туризма, категории социального туризма.*

Lyuta D. Social Tourism as One of the Most Important Areas of Tourism in Ukraine and Abroad

The article analyzes the status and the nature of social tourism in Ukraine and abroad. Detail the categories of persons having preferential right to benefits of social tourism. Explores the importance of three key principles that underpin social tourism, namely, providing recreation for all members of society through greater participation in tourism of people with low incomes; subsidies tourism the poor; active participation of government, regional, public and commercial structures in its development. In this article the attention is focused on the specifics of the organization and operation of social tourism for categories of persons having preferential right to benefits of social tourism. it is also specified that the list and categories of tourists who need social protection (social tourists), as well as additional ways to support them are determined by normative-legal acts and subject to the law of the country, as well as local authorities. The findings of this article suggest that experience of organization and holding of social tourism needs to be promoted among tourism professionals, involving in this process the largest possible number of specialists from the sphere of tourism and services. In spite of this, to consolidate its position of social tourism can only in the presence of deliberate social policy in the field of tourism at national, regional and international levels.

Key words: *social tourism, the principles of social tourism, categories of social tourism.*